РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Анна Людмилова Пампулова,
преподавател в департамент „Театър“, Нов български университет,
направление 8.4. „Театрално и филмово изкуство“
(Класически и съвременен танц, хореография)

За придобиване на научно-образователната степен „доктор“ по
Професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство,
докторска програма „Хореография“, с кандидат

ТЕОДОРА МАРИНЧЕВА СТАНЕВА

Тема **„РАЗВИТИЕ НА МОДЕРНИЯ ТАНЦ В СИСТЕМАТА НА СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ“**

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”
ФАКУЛТЕТ ИЗКУСТВА
КАТЕДРА „ХОРЕОГРАФИЯ”

Научен ръководител:
доц. д-р Ивайло Иванов

Теодора Маринчева Станева е хореограф и преподавател с дългогодишен професионален опит в областта на танцовото изкуство и образование. Притежава бакалавърски степени по „Хореография“ (2008) и „Журналистика“ (2010) от Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ и магистърска степен по „Балетна режисура“ (2019) от АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив. Придобила е трета професионално-квалификационна степен.

От 2010 г. преподава танцови дисциплини във Варненския свободен университет и в СУ за хуманитарни науки и изкуства „Константин Преславски“ – Варна, където заема длъжността старши учител. Развива и активна творческа дейност като хореограф и художествен ръководител на танцово студио „Карма“. Автор е на сценични произведения и носител на професионални отличия, сред които награда за хореография от Националния танцов конкурс в Бургас (2016).

Професионалната ѝ биография свидетелства за устойчиво взаимодействие между педагогическата и художественотворческата практика, което намира непосредствено отражение в проблематиката и приложната насоченост на представения дисертационен труд.

Дисертационният труд на Теодора Маринчева Станева „Развитие на модерния танц в системата на средното образование“ представлява задълбочено, мащабно и професионално аргументирано изследване, посветено на актуална и значима проблематика в областта на танцовото образование. Особено достойнство на разработката е успешното съчетаване на историко-теоретичния анализ с дългогодишния педагогически и творчески опит на авторката. Висока оценка заслужава стремежът ѝ не само да систематизира съществуващите знания и образователни практики, но и да предложи собствен, научно обоснован модел за професионална подготовка по модерен танц. Именно тази връзка между научното осмисляне и непосредствената педагогическа приложимост определя съществената стойност на дисертационния труд.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и деветнадесет приложения, общо 484 страници; основният текст съдържа 4 таблици и 3 фигури; списъкът на използваните литературни източници се състои от 139 заглавия на български руски и английски език и 24 интернет източника.

Теодора Станева е докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Изкуства“, Архитектурния факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“. Има три публикации за периода на изследване, описани в документацията. Предоставеният автореферат от докторанта вярно и точно отразява дисертационния труд.

Първа част от изследването включва обща характеристика на дисертационния труд, в която Теодора Станева изследва теоретичните, методическите и нормативните основания на професионалното обучение по професия „Танцьор“, специалност „Модерен танц“, в българското средно образование. Основният изследователски фокус е изграждането на интегриран педагогически модел, който обединява исторически утвърдените авторски техники, класическата подготовка, съвременните двигателни практики, теоретичното знание, импровизацията, композицията в единна педагогическа система.

Изследването преминава последователно през три равнища:

- историко - теоретично,

- сравнително, което съпоставя американския, руския и българския образователен опит,

- нормативно и програмно-приложно и достига до модел за организацията, съдържанието и взаимовръзките между учебните предмети от VIII до XII клас в СУ за ХНИ „Константин Преславски“ – Варна

Специфика на труда, което го прави изключително стойностен, е двойната позиция на автора като създател и изследовател на първите учебни програми по специалността, разработени след нормативната реформа от 2016 г. Водещият изследователски въпрос е как да се осигури последователно развитие на техническата компетентност, творческата самостоятелност и професионалната сценична готовност.

Актуалността на изследването на докторанта Теодора Станева се определя от динамичното развитие на модерния и съвременния танц и необходимостта многообразието от техники и практики да бъде педагогически систематизирано. „Съвременната професионална среда изисква танцьорът да владее повече от една двигателна система“. Подготовката изисква едновременно академична двигателна основа, работа с тежест, гравитация и дишане, импровизационни и композиционни умения и способност за интердисциплинарна сценична реализация. Без концептуална и терминологична яснота обучението рискува да се превърне в несвързан набор от стилове и преподавателски подходи.

Законът за предучилищното и училищното образование от 2016 г. поставя акцент върху компетентностния подход и институционалната автономия, но нормативно определените предмети и хорариум сами по себе си не осигуряват методическа интеграция. Научната значимост на труда се състои в систематизирането на историческите и методическите основания на модерния танц, разграничаването му от съвременните танцови техники и обосноваването на приложим образователен модел. Практическата значимост е в преобразуването на нормативните изисквания в последователно учебно съдържание, междупредметни връзки, очаквани резултати и критерии за оценяване. Моделът подпомага както професионалната квалификация, така и личностното, творческото и социалното развитие на учениците.

Обект на изследването е професионалното обучение по професия „Танцьор“, специалност „Модерен танц“, в българското средно образование. Предмет на изследването са историческите, теоретичните, методическите, нормативните и програмно-съдържателните основания за организацията и взаимодействието на танцовите учебни дисциплини от VIII до XII клас. Анализът обхваща авторските учебни програми, държавния образователен стандарт, рамкова програма В – вариант В4, типовите и училищните учебни планове, с институционален фокус върху СУ за ХНИ „Константин Преславски“ – Варна.

Изследователският проблем произтича от противоречието между авторската, динамична природа на модерния танц и изискванията за нормативно структурирано, възрастово съобразено и обективно оценявано професионално образование. Необходимо е да се определи устойчивото техническо и историческо ядро на обучението, да се изяснят границите между „модерния танц“ и „съвременните танцови техники“ и да се установят функциите на класическия екзерсис, импровизацията, композицията и сценичната практика.

Съществен аспект е отсъствието на нормативно зададен механизъм за педагогическа координация между техническите, теоретичните, творческите и практическите дисциплини. Основният проблемен въпрос е как международният методически опит, българската нормативна рамка и авторските учебни програми могат да се интегрират в устойчив, адаптивен и професионално приложим образователен модел за специалност „Модерен танц“.

Тезата, формулирана от Теодора Станева, гласи, че ефективната подготовка по специалност „Модерен танц“ предполага нормативно обоснована, вертикално последователна и вътрешно интегрирана педагогическа система с устойчиво историко-

техническо ядро и вариативен компонент. Авторските техники следва да се преподават в единство с тяхната философия, терминология и двигателни принципи; класическият екзерсис изпълнява допълваща функция, а съвременните практики разширяват придобития двигателен речник.

Обучението от VIII до XII клас се организира спираловидно, с постепенно усложняване на техническите, аналитичните и творческите задачи. Междупредметната координация, общата терминология и комплексното оценяване формират техническа устойчивост, творческа автономност, здравословна двигателна култура и сценична компетентност. Авторските учебни програми представляват практическото въплъщение на тази концепция.

Теодора Станева си поставя за **цел** да обоснове концептуален модел за създаване, организация, преподаване и усъвършенстване на танцовите учебни предмети по специалност „Модерен танц“, който съгласува историко-методическите основания, нормативните изисквания, професионалните компетентности и сценичната практика.

За постигането на целта тя предлага няколко основни задачи: (1) историческо проследяване на възникването на модерния танц и педагогически значимите авторски системи; (2) систематизиране на принципите, терминологията и методиката на водещите авторски техники; (3) разграничаване на „модерния танц“ от „съвременните танцови техники“ и определяне на ролята на класическата подготовка с допълваща функция; (4) сравнителен анализ на американския, руския и българския образователен опит, като се изведат приложими принципи за българската образователна среда; (5) изследване на институционалните предпоставки за развитие на специалността в България и Варна; (6) анализ на нормативната рамка след 2016 г., включително рамкова програма В и вариант В4; (7) анализ на авторските програми от VIII до XII клас, тяхната последователност, предимства и рискове; (8) изграждане на интегриран модел на техническата, теоретичната, творческата и сценичната подготовка; (9) формулиране на комплексна система за оценяване и краен компетентностен профил; (10) определяне на механизми за прилагане, наблюдение и адаптиране на модела.

Методологията се основава на историко-теоретичен, сравнително - педагогически и системно-структурен подход. Приложени са историко-генетичен анализ на идеи и техники; теоретичен и терминологичен анализ на основните понятия; сравнителен анализ на образователни модели; документален и нормативен анализ на законодателството и учебните планове; съдържателен анализ на авторските програми; функционален анализ на междупредметните връзки; педагогическо моделиране на вертикално и спираловидно организирано съдържание; както и критическа рефлексия върху професионалния опит.

Двойната роля на Теодора Станева като разработчик на програмите и изследовател на тяхната логика предоставя непосредствен достъп до процеса на конструиране на модела. За аналитична обоснованост авторската рефлексия се съпоставя с нормативните документи, специализираната литература, международните практики и изведените професионални компетентности.

Емпиричната част включва педагогическо наблюдение, педагогически експеримент, експертна оценка и анализ на учебната дейност в СУ за ХНИ „Константин Преславски“ – Варна. Проведена е опитно-експериментална работа за усъвършенстване на преподаването по „Модерен танц“ и организационните условия на учебно-творческия процес. Моделът е апробиран в рамките на пълен образователен цикъл, завършил с държавен изпит за придобиване на трета степен на професионална квалификация по теория и практика.

Ограничения на проблемния обхват - Извън обхвата на изследването остават самодейното танцово изкуство, висшето образование по специалност „Хореография“ и обучението в частни танцови школи и клубове по модерен танц.

Във втората си част от изследването Докторанта Станева представя обема и структурата на дисертационния труд.

В **първа глава** на дисертационния си труд докторант Теодора Станева проследява историческото развитие на модерния танц, като анализира неговите философски, естетически и педагогически основания. Главата защитава разбирането, че модерният танц не трябва да се преподава като отрицание на класическата традиция. Класическият танц предоставя проверена във времето система за развиване на различни качества необходими за устойчиво изграждане на професионален танцьор. Изследването откроява приемствеността между основополагащите теоретични концепции и утвърдените авторски танцови техники, както и тяхното значение за формирането на съвременните образователни практики.

Въз основа на направения анализ Станева извежда необходимостта от интегриран педагогически подход, при който класическата подготовка, модерните танцови техники, импровизацията и композицията функционират като взаимно допълващи се компоненти на професионалното обучение. Подчертава се значението на методическата последователност, съобразяването с индивидуалните особености на обучаваните и изграждането на устойчиви технически, художествени и творчески компетентности в помощ на създаването на адекватен за съвременните очаквания професионален танцов изпълнител.

Съществен акцент в изследването е разбирането за танцовото образование като цялостен процес на професионално и личностно развитие, който обединява двигателната култура, художествената изразителност, творческата самостоятелност и социалната комуникация. Според докторанта препоръчително е учебните предмети от специалност „Модерен танц“ да образуват единна, последователна и възрастово съобразена система, а не механичен сбор от независими дисциплини.

По този начин първа глава изгражда историко-теоретичната и методическата основа за последващото разработване на цялостен образователен модел по специалност „Модерен танц“.

Във **втора глава** на дисертационния си труд докторанта извежда методически основания за цялостна система на обучение по „Модерен танц“ в българското средно

училище. Теодора Станева осъществява сравнителен анализ на американския, руския и българския образователен модел в областта на професионалното танцово обучение. Изследването откроява техните специфични педагогически принципи, организационни характеристики и методически подходи, като проследява възможностите за адаптирането им към българската образователна система.

Въз основа на сравнителния анализ Станева обосновава необходимостта от балансиран образователен модел, който съчетава академичната последователност и техническата дисциплина с педагогическата гъвкавост, интердисциплинарността и творческата самостоятелност. Особено внимание се отделя на взаимодействието между класическата подготовка, модерните и съвременните танцови техники, както и на значението на сценичната практика за професионалното развитие на обучаваните.

Съществен акцент е поставен върху историческото и институционалното развитие на специалност „Модерен танц“ в България, като се откроява ролята на педагогическата инициатива, международния професионален обмен и взаимодействието между образователните и културните институции. Варненският опит е разгледан като пример за устойчиво развитие на специализираното танцово образование.

В **трета глава** на дисертационния си труд докторант Теодора Станева представя концептуалните, нормативните и методическите основания за изграждането на цялостен образователен модел по специалност „Модерен танц“. Изследването акцентира върху необходимостта от интегриран подход, при който исторически утвърдените авторски техники, съвременните танцови практики и класическата подготовка се обединяват в последователна педагогическа система, съобразена с нормативните изисквания и спецификата на професионалното танцово образование.

Съществен **принос** в разработката е обосноваването на вертикално структуриран образователен модел от VIII до XII клас, основан на принципите на приемственост, спираловидно надграждане на учебното съдържание и поетапно развитие на професионалните компетентности. Станева подчертава значението на междупредметната интеграция, методическата последователност и баланса между техническата подготовка, художествената изразителност и творческата самостоятелност.

Особено внимание е отделено на комплексното оценяване на образователните резултати, което обхваща не само техническите умения, но и творческия процес, сценичната интерпретация, индивидуалното развитие и професионалната дисциплина. По този начин се аргументира необходимостта от цялостен компетентностен подход, насочен към подготовката на адаптивни, технически устойчиви и творчески самостоятелни изпълнители.

В дисертационния си труд докторант Теодора Станева формулира **научно теоретични, научно-приложни и практико-приложни приноси**, свързани с развитието и усъвършенстването на професионалното образование по специалност „Модерен танц“.

Съществено значение има обстоятелството, че докторантката е автор на първите учебни програми по специалността, разработени след влизането в сила на Закона за предучилищното и училищното образование през 2016 г., които са и основен обект на научния анализ.

Научно теоретичните приноси се изразяват в систематизирането на историческите, терминологичните и методическите основания на модерния танц и обосноваването му като интегративна професионална дисциплина. Чрез сравнителен анализ на международни образователни практики Станева извежда концепция за адаптивен педагогически модел, който съчетава класическата подготовка, утвърдените авторски техники и съвременните танцови практики в единна образователна система.

Научно - приложните приноси са свързани с разработването и научното обосноваване на авторските учебни програми, съобразени с действащата нормативна рамка. Особено значение има предложеният вертикален модел на обучение от VIII до XII клас, основан на методическа последователност, спираловидно надграждане на учебното съдържание и междупредметна интеграция. Разработена е и концепция за комплексно оценяване на техническите, художествените, творческите и професионалните компетентности на обучаваните.

Практико - приложните приноси се открояват в непосредствената приложимост на създадените учебни програми в професионалното танцово образование. Предложеният модел предоставя възможности за усъвършенстване на учебното съдържание, координация между отделните дисциплини, проследяване на образователните резултати и адаптиране към различни институционални условия.

В **обобщение, приносите** на дисертационния труд на Теодора Станева се отличават със своята теоретична обоснованост, методическа последователност и практическа приложимост. Изследването свързва историческия и педагогическия опит със съвременните нормативни изисквания и предлага цялостна концепция за устойчиво развитие на професионалното образование по модерен танц.

Препоръчвам на докторантката да обмисли издаването на дисертационния труд като учебно помагало, като прецизира заглавието чрез подходящо подзаглавие, което да открои основния му научно-приложен принос в системата на средното образование. По този начин ще се подчертае педагогическата насоченост на изследването и ще се улесни неговото практическо приложение в средното образование и в други учебни заведения в България. Дадените препоръки не намаляват качеството и количеството на получените резултати и приноси.

Въз основа на направения анализ на дисертационния труд на Теодора Станева считам, че представеното изследване е актуално, задълбочено и с ясно изразена научна и практико-приложна значимост за развитието на професионалното танцово образование в България.

Докторантката демонстрира задълбочено познаване на историческите, теоретичните и методическите основания на модерния танц, както и способност за тяхното систематизиране и прилагане в съвременната образователна практика. Особено високо оценявам авторския ѝ принос при разработването на учебните програми по специалност „Модерен танц“ и научното обосноваване на интегриран педагогически модел, който съчетава нормативните изисквания с художествената специфика на танцовото изкуство.

Считам, че поставените изследователски цели и задачи са изпълнени, а формулираните научни и научно-приложни приноси имат потенциал за реално приложение и последващо развитие в професионалното образование. Дисертационният труд свидетелства за професионалната компетентност, изследователската самостоятелност и способността на Теодора Станева да осмисля педагогическата практика в научно теоретичен контекст.

В заключение**, давам своята положителна оценка** за представения дисертационен труд с **тема „РАЗВИТИЕ НА МОДЕРНИЯ ТАНЦ В СИСТЕМАТА НА СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ“** и считам, че той притежава необходимите научни качества и приносен характер за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

На това основание **убедено предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Теодора Маринчева Станева образователната и научна степен „доктор“** в професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство“.

София,

30.10.2026

С уважение:

проф. д-р Анна Пампулова